

เอกสารแนบ

การจัดการความรู้

(Knowledge Management)

คณะสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประจำปีการศึกษา 2563

เรื่อง

การวิจัยใช้ประโยชน์

(Research Utilization)

โดย

คณะกรรมการจัดการความรู้ คณะสื่อสารมวลชน

INTRODUCTION บทนำ

งานวิจัย (research) คือ กระบวนการค้นคว้าและแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ (systematics) ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (scientific method) ผ่านการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบโดยใช้หลักของเหตุผลในเชิงตรรกะวิทยา (logical approach) และตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดและทฤษฎี (based on knowledge and theory) เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นข้อสรุปและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินการต่าง ๆ (ประทุม ฤกษ์กลาง, 2553) โดยผลผลิตที่ได้จากกระบวนการดังกล่าว มักถูกนำเสนอเป็นรายงานหรือบทความ ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลถึงที่มาความสำคัญ แนวคิด ขั้นตอนกระบวนการ ตลอดจนผลลัพธ์ที่ได้จากการค้นคว้าในเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา ทั้งนี้ จึงนับว่างานวิจัยเป็นผลงานเชิงวิชาการประเภทหนึ่ง ที่มีลักษณะเป็นสื่อที่เน้นเนื้อหาที่เป็นประโยชน์เชิงประจักษ์ต่อสังคม และมีส่วนช่วยในการสร้างความรู้ ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อยอดในสาขาวิชาต่าง ๆ

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาในเชิงการสื่อสาร อาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยมีรูปแบบการสื่อสารที่เน้นการให้ข้อมูลเชิงวิชาการเป็นสำคัญ ซึ่งเมื่อพิจารณากลุ่มผู้รับสารหลักของงานวิจัยแล้วนั้น จะเห็นว่า มีลักษณะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง โดยผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ หรือเป็นผู้ที่สนใจในองค์ความรู้ และต้องการนำข้อมูลจากงานวิจัยในสาขาต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งกลุ่มผู้รับสารจำเป็นต้องมีความสามารถในการจำแนกเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจงในศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยนั้น ๆ และนับว่าอาจเป็นอุปสรรคประการหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้งานวิจัยไม่สามารถถ่ายทอดและเผยแพร่สู่สังคมได้อย่างกว้างขวางเท่าที่ควร

ปัญหาและอุปสรรคอีกประการหนึ่งของงานวิจัยในบริบทของสังคมไทย คือ งานวิจัยที่เป็นผลงานของสถาบัน หน่วยงาน หรือองค์กร ตลอดจนผลงานของผู้ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนต่าง ๆ ยังไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ถ่ายทอด หรือเป็นที่สนใจต่อประชาชนในสังคมได้ โดยงานวิจัยจำนวนมากไม่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้กับภาคเอกชน ภาคอุตสาหกรรม ตลอดจนภาคสังคมได้อย่างชัดเจน เป็นเหตุให้งานวิจัยจำนวนมากอยู่ในสถานะที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ โดยการสำรวจของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ไทยรัฐออนไลน์, 2560) ชี้ให้เห็นว่า ผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง หรืองานวิจัยที่ภาคเอกชนให้ความสนใจนำไปต่อยอด มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่างานวิจัยที่สามารถใช้ประโยชน์ต่อสังคม ยังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับสัดส่วนของงานวิจัยที่ได้รับทุนทั้งหมด จากผลลัพธ์ดังกล่าว จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์ ประจำปี พ.ศ. 2560-2564 ของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) (2561) ที่ต้องการจะขับเคลื่อนให้ผลงานวิจัยให้มีการนำไปใช้ประโยชน์ ตลอดจน

สามารถสื่อสารและถ่ายทอดสู่สังคม จนทำให้เกิดผลเชิงบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างแพร่หลายและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

เมื่อพิจารณาจากโครงการวิจัยที่ได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนวิจัย (สกว.) ในช่วงที่ผ่านมา พบว่ามีโครงการจำนวนหนึ่งทำการประยุกต์เนื้อหาของงานวิจัยเดิม ที่มีเนื้อหาเฉพาะเจาะจงและเข้าถึงได้ยาก ให้กลายเป็นสื่อประเภทต่าง ๆ ที่ง่ายต่อความเข้าใจ รับรู้ และตีความ ตัวอย่างเช่น โครงการการใช้สื่อ PODCAST และรายการ WITCAST เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยของ สกว. ออกสู่ประชาชนผู้ไม่รู้ทั่วไป (แทนไท ประเสริฐกุล, 2559) ที่ทำการสร้างสื่อผ่านรูปแบบรายการสาระบันเทิงบนพ็อดคาสต์ (podcast) (จำนวน 19 ตอน) หรือโครงการการส่งเสริมการรับรู้งานวิจัยอาหารผ่านสื่ออินโฟกราฟิก (อริชัย อรรถอุดม, 2559) ที่ทำการย่อข้อมูลจากงานวิจัยให้อยู่ในรูปแบบของรูปภาพและภาพข้อมูลแบบเคลื่อนไหว (motion graphic) (ที่เผยแพร่ลงแอปพลิเคชันแปลงร่าง จำนวน 78 ชิ้นงาน) ตลอดจนรายการโอเดียได้จัย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, มปป.) ซึ่งเป็นรายการสาระประโยชน์ความยาวประมาณ 3 นาที (36 ตอน) ที่ส่งเสริมให้ผู้รับสารเข้าถึงและเข้าใจประโยชน์ของงานวิจัย ซึ่งจากโครงการตัวอย่างที่ได้กล่าวมานั้น มีส่วนช่วยในการขยายองค์ความรู้และเผยแพร่ประโยชน์ต่อสาธารณชนได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นการใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะกับกลุ่มผู้รับสารโดยกว้างเป็นสำคัญ

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ หรือ การวิจัยใช้ประโยชน์ (Research Utilization) จึงเป็นรูปแบบของงานวิจัยที่มุ่งเน้นการขยายผลลัพธ์จากการศึกษาไปสู่การใช้ประโยชน์แก่ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม โดยการนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในโครงการวิจัย สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีหลักฐานปรากฏอย่างชัดเจนถึงการนำไปใช้ จนก่อให้เกิดประโยชน์ได้จริงตามวัตถุประสงค์ และได้การรับรองการใช้ประโยชน์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

PART I : แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยหรือการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (Research Utilization) หมายถึง การนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในโครงการ/โครงการวิจัย และรายงานการวิจัยอย่างถูกต้อง สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีหลักฐานปรากฏอย่างชัดเจนถึงการนำไปใช้จนก่อให้เกิดประโยชน์ได้จริงตามวัตถุประสงค์และได้รับการรับรอง

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย นับเป็นแนวทางที่สำคัญต่อการคืนความรู้และเผยแพร่คุณค่าที่เป็นประโยชน์สู่ภาคส่วนทางสังคม และหน่วยงานต่าง ๆ โดยเมื่อทำการพิจารณาถึงจำนวนคลังความรู้อันเป็นผลจากการทำวิจัย พบว่ามีชุดข้อมูลความรู้จากงานวิจัยจำนวนมากที่สามารถต่อยอดไปสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงรูปธรรมได้อย่างหลากหลาย ซึ่งการนำผลวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์นั้น สามารถนำไปถ่ายทอดและเผยแพร่ในลักษณะกระบวนการที่เป็นรูปธรรมได้อย่างกว้างขวาง อาทิเช่น การคืนข้อมูลและองค์ความรู้ให้แก่พื้นที่ การขยายผลการวิจัยไปสู่การประยุกต์ใช้กับกลุ่มเป้าหมาย การแปลงผลให้อยู่รูปของกลยุทธ์ แผนการทำงาน หรือ คู่มือการทำงาน ตลอดจนการใช้เนื้อหาเพื่อขับเคลื่อนนโยบาย การใช้ผลการวิจัยเพื่อเสริมพลังเครือข่าย การเผยแพร่ประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ หรือการใช้เป็นแนวทางเพื่อประโยชน์ด้านอื่น ๆ (กาญจนา แก้วเทพ, 2558 อ้างถึงใน เจริญเนตร แสงดวงแข และ สินี กิตติชนมวรกุล, 2560)

อย่างไรก็ตาม การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องพัฒนาระบบที่สำคัญ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย [สกว.], 2556) ได้แก่

1) การสร้างระบบและกลไกการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการ เชิงสาธารณะ เชิงชุมชน เชิงนโยบาย และเชิงพาณิชย์ ซึ่งแต่ละรูปแบบของการใช้ประโยชน์จะต้องมีกลไกในการผลักดันการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน

2) การสื่อสารสังคมเพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักของผู้ผลิต ผู้บริโภค ภาคสังคม ภาครัฐ และภาควิชาการต่อความจำเป็นของการใช้ผลงานวิจัยเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

3) การเชื่อมโยงกับฝ่ายการเมืองและนโยบายให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมองเห็นเป้าหมายร่วมกันกับฝ่ายวิชาการ รวมทั้งเห็นความสำคัญและใช้ข้อมูลความรู้ที่ได้จากการวิจัยมากขึ้นในการกำหนดนโยบาย

4) การปรับระบบการจัดการงานวิจัยพื้นฐานและงานวิจัยเพื่อการพัฒนาให้เชื่อมโยงกัน และสามารถตอบโจทย์การพัฒนาในประเด็นใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5) การพัฒนาจุดประสานในการรับโจทย์จากผู้ต้องการใช้งานวิจัย และเชื่อมกับการทำงานของนักวิจัยที่มาจากหลากหลายศาสตร์สาขาวิชาหรือหลายสถาบันได้ เพื่อให้ผลงานวิจัยได้ทั้งการตอบโจทย์ของผู้ใช้งาน และสามารถตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติได้

PART II : รูปแบบกระบวนการการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

รูปแบบการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย สามารถจำแนกการใช้งานได้ 4 รูปแบบ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2562) ดังนี้

1) การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ (Utilization for Public) คือ การดำเนินงานเพื่อนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ในวงกว้าง เพื่อประโยชน์ของสังคม และประชาชนทั่วไป ผ่านการนำเอาผลการวิจัยไปถ่ายทอดให้ความรู้ ความเข้าใจ เกิดการตระหนัก และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีคิด ทักษะ และพฤติกรรม เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต สร้างสังคมคุณภาพ และส่งเสริมคุณภาพแวดล้อม

2) การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย (Utilization for Policy) คือ รูปแบบการนำความรู้จากงานวิจัยไปใช้ในกระบวนการกำหนดและผลักดันนโยบาย ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในขั้นตอนการสร้างหลักการ แนวทาง และกลยุทธ์ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งในเชิงนโยบายระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น หรือระดับหน่วยงาน โดยการนำเอาผลวิจัยมานี้ จะช่วยให้การกำหนดนโยบายมีวัตถุประสงค์ แนวทาง และกลไกในการวางแผนที่ชัดเจน ตลอดจนสอดคล้องกับการแก้ปัญหาและความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ ผ่านการใช้ประโยชน์ในเชิงข้อมูล รวมถึงการนำเอาองค์ความรู้ไปสังเคราะห์เป็นนโยบาย หรือทางเลือกเชิงนโยบาย สู่การนำไปใช้ในเชิงปฏิบัติ

3) การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ (Utilization for Commerce) คือ การนำผลลัพธ์จากการวิจัยไปสร้างเป็นนวัตกรรม เทคโนโลยี และผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่มุ่งผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ หรือลดการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม หรือการนำเอาผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในกระบวนการผลิตและบริการ

4) การใช้ประโยชน์เชิงชุมชนและพื้นที่ (Utilization for Community and Area Based) คือ การนำกระบวนการ วิธีการ องค์ความรู้ การเปลี่ยนแปลง การเสริมพลัง อันเป็นผลกระทบหรือการประยุกต์ที่เกิดจากการวิจัยและการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น พื้นที่ เพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์และการขยายผลเชิงรูปธรรมต่อชุมชน พื้นที่ และสังคม

จากรูปแบบของการใช้ประโยชน์ทั้ง 4 รูปแบบข้างต้น ซึ่งให้เห็นรูปแบบของการนำเอาผลวิจัยที่มีลักษณะข้อมูลเชิงวิชาการ ไปประยุกต์ และ/หรือปรับเปลี่ยนรูปแบบในเชิงของการใช้ประโยชน์ที่จับต้องได้ชัดเจน เป็นกระบวนการ ตลอดจนสร้างผลลัพธ์ในเชิงการนำไปปฏิบัติได้และใช้งานในเชิงการมุ่งสร้างผลประโยชน์ต่อภาคส่วนต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริง

นอกจากนั้น จากการขับเคลื่อนงานวิจัยให้สามารถตอบสนองการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศได้ตามเป้าหมายข้างต้น นำมาสู่การแบ่งรูปแบบการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในแต่ละด้านอย่างชัดเจนออกเป็น 5 ประเภท (สกว., 2547; กาญจนาก้าวเทพ และกำจร หลุยยะพงศ์, 2560) ดังต่อไปนี้

1) การใช้ประโยชน์ด้านนโยบาย หมายถึง การนำความรู้จากการวิจัยไปใช้ในกระบวนการกำหนดนโยบาย ซึ่งนโยบาย หมายถึง หลักการ แนวทาง กลยุทธ์ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งนโยบายอาจเป็นได้ทั้งนโยบายระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับจังหวัด ท้องถิ่น หรือระดับหน่วยงาน นโยบายที่ดีจะต้องประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ แนวทาง และกลไกในการดำเนินงานที่ชัดเจน สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของการใช้ประโยชน์ การใช้ประโยชน์ด้านนโยบายจะรวมถึงการนำองค์ความรู้ไปสังเคราะห์เป็นนโยบายหรือทางเลือกเชิงนโยบายแล้วนำนโยบายนั้นไปสู่การใช้ประโยชน์

2) การใช้ประโยชน์ด้านสาธารณะ หมายถึง การดำเนินงานเพื่อนำผลการวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ในวงกว้างเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประชาชนทั่วไป เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดความตระหนัก รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชีวิต พฤติกรรมเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนสร้างสังคมและสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ

3) การใช้ประโยชน์ด้านพาณิชย์ หมายถึง ผลงานวิจัยที่สร้างสรรค์นวัตกรรม เทคโนโลยีผลิตภัณฑ์ใหม่ไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ และลดการนำเข้าจากต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและการเพิ่มประสิทธิภาพในภาคการผลิต ภาคเทคโนโลยี และภาคบริการ

4) การใช้ประโยชน์ด้านชุมชนและพื้นที่ หมายถึง การนำกระบวนการ วิธีการ และองค์ความรู้อันเป็นผลที่เกิดจากการวิจัยไปขยายผลและพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น และสังคม

5) การใช้ประโยชน์ด้านวิชาการ หมายถึง การนำองค์ความรู้จากผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ หรือนำเสนอในที่ประชุมวิชาการทั้งในระดับชาติและนานาชาติไปต่อยอดให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยี

แม้ว่าจะมีการจัดแบ่งรูปแบบการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ และผลงานวิจัยแต่ละชิ้นก็อาจจะมุ่งเป้าไปที่การใช้ประโยชน์ด้านใดด้านหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ก็ไม่เป็นการผิดกติกาแต่อย่างใดที่งานวิจัยชิ้นหนึ่งอาจมีรูปแบบการนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายด้าน เช่น งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวอาจจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในด้านชุมชนและพื้นที่ ด้านพาณิชย์ และด้านวิชาการแบบ Three in one เป็นต้น

2.2 รูปแบบการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยด้านชุมชนและพื้นที่ของคณะสื่อสารมวลชน

คณะสื่อสารมวลชน มุ่งเน้นศึกษาศาสตร์หรือตัวแปรที่ชื่อว่า “การสื่อสาร” (Communication) สำหรับศาสตร์ด้านการสื่อสารนั้นจะทำงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการ 4 องค์ประกอบสำคัญของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร (Sender) เนื้อหาสาร (Message) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) โดยมีจุดเริ่มต้น คือ การวิเคราะห์ผู้รับสาร แล้วผู้ส่งสารก็ต้องกำหนดเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้น ๆ หลังจากนั้นจึงทำการออกแบบเนื้อหาสาร (Message design) และเลือกประเภทสื่อ (Media selection) ให้สอดคล้องกับความต้องการและรูปแบบการใช้ชีวิต (Lifestyle) ของผู้รับสารกลุ่มเป้าหมาย

ดังนั้น นักสื่อสารมวลชนจึงถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่เป็น “ตัวสื่อกลาง” (Mediator) ในการเชื่อมระหว่างผลการวิจัยของนักวิชาการกับกลุ่มต่าง ๆ ที่จะได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มตัวอย่างชุมชน หน่วยงานในท้องถิ่น หรือสื่อมวลชน เป็นต้น เนื่องจากนักสื่อสารมวลชนมีเครื่องมือด้านการสื่อสารที่จะทำหน้าที่ “แปล” เนื้อหาวิชาการให้กลุ่มเหล่านี้เข้าใจและนิกภาพได้ออก

ทั้งนี้ ผลงานวิจัยนั้นไม่ได้เป็นแค่ข้อมูลดิบ (Data) หรือเนื้อหาประเภทข้อมูลข่าวสาร (Information) แต่ยกระดับเป็น “ความรู้” (Knowledge) ที่ผ่านการวิเคราะห์/สังเคราะห์ในเชิงวิชาการ อีกทั้งยังจะต้องพร้อมนำความรู้ที่มีความเป็นนามธรรมสูงไปจัดส่ง (Delivery) แบบรูปธรรม (จับต้องได้/เห็นได้) ดังนั้น นักสื่อสารมวลชนจึงต้องเป็น “ผู้จัดส่งความรู้พร้อมใช้แก่ผู้ที่ต้องการ/จำเป็นต้องใช้” (Knowledge delivery) มากกว่า “ผู้ถ่ายทอดความรู้” (Knowledge transmission) ทั่ว ๆ ไปที่เป็นนามธรรม แต่ทว่ายังไม่พร้อมใช้งานได้ทันที ซึ่งผู้รับสารแต่ละกลุ่มก็มีความต้องการใช้ความรู้ที่แตกต่างกัน (กาญจนา แก้วเทพ และ กัจจกร หลุยยะพงศ์, 2560)

ทั้งนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2559) ได้ประมวลและเสนอแนวทางหรือรูปแบบการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยใช้ศาสตร์ด้านการสื่อสารเป็นเกณฑ์ ซึ่งสามารถแบ่งรูปแบบการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยออกเป็น 7 รูปแบบ ดังนี้

2.2.1 การคืนผลงานวิจัยให้เจ้าของพื้นที่/กลุ่มตัวอย่าง โดยที่ผ่านมานักวิจัยมักคืนข้อมูลในรูปแบบเล่มรายงานการวิจัย หรือบทความวิชาการที่ยากแก่การเข้าใจ และไม่เป็นรูปแบบรูปธรรม ดังนั้นรูปแบบการคืนข้อมูลให้ชุมชนได้นำไปใช้จริงควรออกแบบให้เข้าใจง่าย ยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ใช้ภาษาที่ไม่ทางการมากนัก และใช้สื่อที่คนในชุมชนนั้น ๆ คำนึงถึง ทั้งนี้ การส่งคืนความรู้มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น

- (1) ผ่านสื่อ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ สื่อชุมชน สื่อมวลชน
- (2) ผ่านคน เช่น ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชนชาวบ้าน
- (3) ผ่านงานวิจัย เช่น การย่อยความรู้แบบนามธรรมให้เป็นความรู้พร้อมใช้แก่ผู้ที่ต้องการ/จำเป็นต้องใช้

แต่ไม่ว่าจะเป็นวิธีการใดก็ตาม ผู้วิจัยจำเป็นต้องคัดความรู้หรือข้อมูลให้ตรงกับความต้องการของชุมชน ดังนั้น นักวิจัยจึงเปรียบเสมือนตัวสื่อกลางที่จะต้องทำหน้าที่ประสานความรู้ที่มาจากภายนอกหรือที่อื่นให้เข้ากับปัญหาหรือความต้องการของชุมชนเพื่อจะได้เป็นความรู้ที่พร้อมใช้

2.2.2 การขยายกลุ่มเป้าหมายไปยังกลุ่มที่มีปัญหาเดียวกันและต้องการใช้ความรู้จากการวิจัย ซึ่งเป็นการนำความรู้ไปสู่ผู้ที่ต้องการใช้งานอย่างแท้จริง มีข้อมูลที่เฉพาะเจาะจงให้สอดคล้องกับพื้นที่ใหม่ไม่ใช่การให้ความรู้แบบกว้าง ๆ ทั่ว ๆ ไป ในส่วนนี้อาจใช้แนวทางการพูดคุย การดูงาน รวมถึงการผลิตเป็นคู่มือ ซึ่งจะทำให้พื้นที่ใหม่ได้เข้าใจข้อมูลอย่างคมชัดมากขึ้น

2.2.3 การทำงานกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรวมทั้งกลุ่มสนับสนุน เช่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น NGOs ดังนั้น การทำงานกับกลุ่มที่หลากหลายจะต้องมีการออกแบบเนื้อหาสาระและช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มด้วย นอกจากนั้น หากมีการทำกิจกรรม ควรมีการวางแผนว่า ใครเข้ามามีส่วนร่วมบ้าง ในช่วงเวลาไหน และกลุ่มใดจะเข้ามาสนับสนุนในด้านไหน

2.2.4 การใช้เนื้อหาเชิงประเด็นที่ครบทุกมิติในการขับเคลื่อน เช่น งานวิจัยบางงานอาจส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนในระดับชุมชน จนถึงระดับจังหวัด

2.2.5 การทำงานเชิงเครือข่าย เป็นการใช้การสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย เนื่องจากที่ผ่านมา การทำงานแบบเครือข่ายมักใช้รูปแบบการทำกิจกรรม การจัดประชุม หรือการศึกษาดูงานที่มีเนื้อหาเชิงวิชาการมาก แต่ยังขาดหลักคิดทางการสื่อสาร และการธำรงรักษาเครือข่ายด้วยการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ

2.2.6 การสื่อสารประเด็นใหม่สู่การรับรู้สู่สาธารณะ เช่น ประเด็นผู้สูงอายุกับสื่อสังคมออนไลน์ การป้องกันโรคโควิด-19 การดูแลสุขภาพ การรู้เท่าทันสื่อ พลังงานทางเลือก เป็นต้น สำหรับแนวทางในการสื่อสารสามารถเป็นได้ทั้งสื่อที่ชุมชนผลิตเอง เช่น โปสเตอร์ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย วิทยุชุมชน หรือการยกระดับไปสู่สื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์

2.2.7 การฝึกให้ชาวบ้านเป็น Smart user โดยการสร้างแกนนำที่มีเนื้อหาความรู้เรื่องการพัฒนาในประเด็นต่าง ๆ อยู่แล้ว มีการเพิ่มเติมความสามารถด้านการสื่อสารเข้าไป ทั้งนี้ การฝึกชาวบ้านให้เป็น Smart user จะวางอยู่บนแนวคิดเรื่องการเสริมพลัง (Empowerment) ที่เชื่อว่า หากผู้คนมีความรู้ความสามารถทางการสื่อสาร ย่อมเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาได้ นอกจากนั้น ยังช่วยให้ชาวบ้านสามารถใช้สื่อได้อย่างชาญฉลาดและสามารถสื่อสารเรื่องราวของชุมชนได้ด้วยตนเอง

PART III: การนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ของคณะสื่อสารมวลชน

ในปีการศึกษา 2563 นี้ ทางคณะกรรมการจัดการความรู้ คณะสื่อสารมวลชน ได้เลือกงานวิจัย เรื่อง “ปัจจัยการสื่อสารที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุเพื่อการเตรียมพร้อมสู่เศรษฐกิจอายุวัฒน์ (Longevity Economy)” เพื่อนำผลการวิจัยเรื่องดังกล่าวไปใช้ประโยชน์เชิงชุมชนและพื้นที่ (Utilization for Community and Area Based) แก่ประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองท่าโขลง อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผ่านการทำ Facebook Page ของชุมชนขึ้นมา โดยนำกระบวนการ องค์ความรู้ จากงานวิจัยเพื่อนำมาทำการขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ของชุมชน ถือได้ว่าผลการศึกษาดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์และการขยายผลเชิงรูปธรรมในด้านการขายสินค้าออนไลน์ผ่านการประยุกต์ใช้จากผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านเนื้อหาสาร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อเนื้อหาสาร ในหัวข้อการเล่าเรื่องผ่านการสาธิตมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ หัวข้อการเล่าเรื่องให้สินค้าเป็นตัวแก้ปัญหา นั้น ๆ ได้ คณะกรรมการจัดการความรู้ จึงได้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องผ่านภาพถ่ายเพื่อสื่อสารกับกลุ่มลูกค้าที่อยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ ดังตัวอย่าง ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 หัวข้อการเล่าเรื่องผ่านการสาธิตสินค้าและสินค้าสามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

ที่มา : เพจบุ๊กเพจของดีเมืองท่าโขลง (<https://www.facebook.com/thaklongmarketplace>)

2. ด้านช่องทางการสื่อสาร ผลการวิจัย พบว่า จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อจัดกลุ่มปัจจัยด้านช่องทางการสื่อสารที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้วิธีองค์ประกอบหลัก (Principal component) ที่ค่า Eigenvalue มากกว่า 1 ในการสกัดปัจจัยและหมุนแกนปัจจัยแบบวาริแมกซ์ (Varimax) เพื่อจัดกลุ่มปัจจัยด้านช่องทางการสื่อสารที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุได้ 4 กลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางการสื่อสารที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด อีกทั้งยังพบรูปแบบของช่องทางการสื่อสารประเภทสื่อสังคมออนไลน์ ใน 7 รูปแบบ ได้แก่ การนำเสนอสินค้าผ่านเว็บไซต์ (Website) การนำเสนอสินค้าผ่านเฟซบุ๊ก (Facebook) การค้นหาผ่านกูเกิล (Google) การนำเสนอสินค้าผ่านยูทูบ (YouTube) การนำเสนอสินค้าผ่านอินสตาแกรม (Instagram) การนำเสนอสินค้าผ่านทวิตเตอร์ (Twitter) ตลอดจนการนำเสนอสินค้าผ่านไลน์ (Line) ตามลำดับ ดังนั้น คณะจัดการความรู้ จึงได้จัดทำเฟซบุ๊กเพจ (Facebook page) ของชุมชน ชื่อ “ของดีเมืองท่าโขลง” ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 เฟซบุ๊กเพจของดีเมืองท่าโขลง

ที่มา : เฟซบุ๊กเพจของดีเมืองท่าโขลง (<https://www.facebook.com/thaklongmarketplace>)

จะเห็นได้ว่าทางคณะกรรมการฯ ได้จัดการคืนผลงานวิจัยให้กลุ่มตัวอย่าง ที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองท่าโขลง ในรูปแบบที่สามารถนำไปใช้จริงผ่านการออกแบบให้เข้าใจง่ายผ่านเฟซบุ๊ก ที่คนในชุมชนใช้เป็นประจำอยู่แล้ว รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชุมชนได้เข้ามาร่วมเป็นผู้ดูแลเฟซบุ๊กเพจ ต่อไป ถือว่าเป็นการส่งต่อชุดข้อมูลคืนแก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้ง ยังแสดงให้เห็นถึงการทำงานเชิงเครือข่าย ทั้งฝ่ายวิชาการ เจ้าหน้าที่รัฐ และคนในชุมชนผ่านช่องทางการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายที่เป็นการรักษาเครือข่ายด้วยการสื่อสารผ่านสื่อสมัยใหม่ได้อย่างยั่งยืน

รายการอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ และกำจร หลุยยะพงศ์. (2560). การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยด้วยเครื่องมือการ

สื่อสาร : แนวคิดและบทสังเคราะห์. กรุงเทพฯ: หจก. หินหยาง การพิมพ์.

กาญจนา แก้วเทพ. (2559). การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยด้วยเครื่องมือการสื่อสาร. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

เจริญเนตร แสงดวงแข และ สินี กิตติชนมวรกุล. (2560). การสร้างนักสื่อสารชุมชนท้องถิ่น ในการเผยแพร่แผนชุมชนเพื่อธำรงรักษาป่าชายเลน ตำบลหัวเขา จังหวัดสงขลา. การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยด้วยเครื่องมือการสื่อสาร: การบริหารจัดการทรัพยากร. ใน สมสุข หินวิมาน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

แทนไท ประเสริฐกุล. (2559). การใช้สื่อ PODCAST และรายการ WITCAST เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยของ สกว. ออกสู่ประชาชนผู้รู้ทั่วไป. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ประทุม ฤกษ์กลาง. (2553). การวิจัยเพื่อการประชาสัมพันธ์. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

รมว.วิทย์ฯ อัด สวทช.ทำวิจัยใช้งานจริงได้แค่ 20 อีก 80% ขึ้นหิ้ง. (2560, 5 กุมภาพันธ์). **ไทยรัฐออนไลน์**. สืบค้น 21 ธันวาคม 2563 จาก <https://www.thairath.co.th/content/851836>

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2562). ประกาศสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เรื่อง การรับสมัครทุนวิจัยเพื่อต่อยอดความรู้สู่การใช้ประโยชน์ ประจำปีงบประมาณ 2562. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2561). แผนยุทธศาสตร์ พ.ศ. 2560-2564 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฉบับทบทวน 2562. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2556). การใช้ประโยชน์งานวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2547). การบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

อริชัย อรรถอุดม. (2559). การส่งเสริมการรับรู้งานวิจัยอาหารผ่านสื่ออินโฟกราฟิก. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ไอดีได้จัย. (มปป.). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. สืบค้นเมื่อ 21 ธันวาคม 2563 จาก <https://www.trf.or.th/2013-12-11-06-04-13?limitstart=0>